

HÓZSA ÉVA

Az áthelyezett beszélgetés pulzálása

VIRÁG ZOLTÁN: PRÓBÁRA TETT EMLÉKEZET
(BESZÉLGETÉSEK VAJDASÁGI ALKOTÓKKAL)

VárUcca Műhely Könyvek 49.
Művészetek Háza
Veszprém, 2018

Virág Zoltán irodalomtörténész új könyve utólagos szerkesztői tevékenység eredménye, amelyben az élőbeszéd és a rögzítettség kettősségével szembesül az olvasó, aki még írott formában is átéli a „jó beszélgetés” lüktetését. A beszélgető-könyv kapcsán kiemelhető az a „szellemi-szemléleti” feszültség, amelyet Balassa Péter Nadas *Párbeszédéről* állapított meg, noha Virág Zoltán kötetében erősebben kirajzolódik a válaszó szubjektuma. Balassa írja: „*De ki a megmondhatója, miről kellene beszélgetni?*” Nincs rögzített válaszó szubjektuma ennek a kérdésnek, s csakugyan, szinte öntudatlanul ismételve-megjelenítve Gadamer – platóni referenciára támaszkodó – beszélgetés-hermeneutikáját, *maga a résztvevőket meghaladó beszélgetés (mint játék) a megmondhatója, miről kellene*. Ha van a *Párbeszéd* című könyvnek jellegzetes vonása/erénye az életmű egészében, akkor éppen az, hogy (»a vallomáscentríkusság felé közelítés« Károlyi Csaba-féle értelmében) az objektív *személyesség* a metasubjektívásban és az intersubjektívásban jön létre: a társalkodás alakul, létrejön, összeáll, kilazul, sűrűsödik, elfárad stb. – a beszélgetés pulzál.

A „szerző” vajdasági és magyarországi moderálásai a konkrét helyszíneken mindig a beszélgetés pulzálását eredményezték, a szövegek szerkesztett változatai ugyancsak érzékeltetik a lüktetést, a társalkodás továbbszövésének izgalmát. Néha elég egy áthidaló szó vagy mondat, esetleg egy pontosító utalás, kritikus megjegyzés vagy helyreigazítás a beszélgetést vezető részéről, hogy a továbblépés zökkenőmentes legyen, ugyanakkor a közbeszólások megnyitják a szemléletváltás, az eszmecsere lehetőségét. A kötet tizenhárom beszélgetést rögzít, a beszélgetőpartnerek vajdasági „alkotók”, tehát a kultúra és tudomány szerteágazó területeiről folyik a „társalgás”. A Csernik Attilával folytatott beszélgetés

címe egyúttal a kötet szerkesztés stratégiájára is utal(hat): „Minél egyszerűbben, minél őszintébben”.

Kortárs alkotókról, többféle nemzedék sokféle szemléletű tagjairól van szó, akik közül egyesek már *máshol* élnek vagy tanulnak, alkotásaik azonban a vajdasági térséghez, a vajdasági „köpönyeghez” (Bencsik Orsolya), „határokhoz” (Jódal Kálmán), „kis településekhez” (Fenyvesi Ottó), „a lélek indításához” (Szűgyi Zoltán) vagy a regionális és lokális „tapasztalathoz” (Végel) kapcsolják őket. A beszélgetések azonban sokkal több alkotó nevét mozgatják, az elfeledettekét is, például Holti Máriaét (107) vagy Bozsik Péterét, aki sokat tud a csantavéri „mendemondákról” (43–45), valamint a különböző kultúrák jeles alkotóiét. A szövegek az élő fellépések, a pódiumbeszélgetések sajátosságait hangsúlyozzák, kiemelik a felvezetőt, az elköszönést, a felolvasások és nevetések helyeit. A portrék készítőinek névsora szintén heterogén, készítőik nemcsak fotósok.

A kötetkompozíció precíz kronológiát követ, az első beszélgetőpartner a 2012-ben „Palics fürdőhelyen” elhunyt Danyi Magdolna, akivel halálának évében Szegeden beszélgetett a „szerző”. A megelevenedő, újabb és újabb tervek felvető beszélgetéshez nem szükséges hozzáfűzni a beszélgetőtárs elhalálzásának dátumát, így gyűrűzik tovább az élő beszélgetés aktusa. A Danyi Magdolnával készült beszélgetés a kötet alibijét is megadja, hiszen a költő és nyelvész Danyi Magdolna kifejti, hogy mennyire fontosak voltak életében és nemzedéke életében a *beszélgetések* (10). A kiadvány gondos lábjegyzetei pontos tájékoztatást adnak a beszélgetés időpontjáról, helyszínéről, a hanganyag feldolgozójáról, sőt apropójáról is, így könnyen áttekinthető, hogy a beszélgetőkönnyv összesen ötévnyi anyagot közöl (2012 májusától 2017 novemberéig). Számos megnyilatkozás érinti a közelmúlt történelmét, a délszláv háborúk következményeit, az egyes családok múltbeli traumáit, az áttelepülés dilemmáit.

Virág Zoltán a vajdasági magyar irodalom kiváló ismerője és következetes kutatója, aki néhány életművet fokozott elméleti elmélyültséggel és odaadással tanulmányozott eddigi kötetekben is. A könyv hatodik beszélgetőtársa például Ladik Katalin, akivel 2016-ban Zentán beszélgetett a „szerző”. A performansz nagy képviselőjének munkássága a beszélgetőkönnyv összefüggésében is kiemelhető, a performansz ugyanis a beszélgetésekhez hasonlóan menet közben alakul, a hangköltemények rögzíthetősége pedig számos teoretikus problémát vet fel, ahogy a könyvbe transzponált társalgásé is. A Ladik Katalinnal folytatott beszélgetés igazán próbára tette az emlékezetet, számos kódolási problémát helyezett előtérbe. Ladik mondja: „Nem igazán foglalkozom a magam elkönyvelésével vagy elhelyezésével. Eléggő kifáraszt engem ennek a rengeteg adatnak a kikeresése, amelyeket követelnek tőlem: hogy mikor mit csináltam, hányban, mi volt a címe, fogalmam sincs. Úgyhogy rákényszerítettek, de, mondom, ez most nekem a megélhetésem, hogy el tudok adni valamit, meg akarnak venni valamit. Úristen, mondom magamban, ez most értéknek számít. Nekem a vérem kötődik egy-egy ilyen műhöz vagy fotóhoz, vagy nem tudom, kicsodához. [...] Persze, hogy megihlettek művek, akár könyv, akár kép, akár film, vagy bármi más. Azokra is készítettem valamit, azok is inspiráltak.” (135)

Ladik Katalin önkritikus reflexiói a beszélgetések központi problémáira irányítják a befogadó figyelmét, ezek pedig az emlékezet, a konkrét léthelyzet és identitástudat. A kötetbe bekerülő „társszerzők” a következők: Danyi Magdolna, Böndör Pál, Fenyvesi Ottó, Jódal Kálmán, Benes József, Ladik Katalin, Csernik Attila, Csorba Béla, Végel László, Bencsik Orsolya, Szűgyi Zoltán, Szajkó István, Losonczi Alpár. Az irodalmi és tudományos produktumok mellett a be-

szélgetésekben fontos szerepet kap a képzőművészet, a vizualizálás, a kifinomult festői látásmód, a paletta-vászon dialógus (Szajkó István). Virág Zoltán *A szomszédság kapui* (Zenta, 2010) című tanulmánykötetében is felbukkan az említett nevek többsége, a beszélgetések során feltett kérdések az előzetes tudományos kutatásokat, a széleskörű elméleti és történeti tájékozottságot bizonyítják.

Virág Zoltán könyve a személyes és kulturális emlékezet, valamint a térkontextus és az áthallások megközelítésének szemszögéből minősíthető kimagaslónak. A beszélgetések számos új utalást, eddig fel nem tárt műhelytitkot, összefüggést, illetve új interpretációt tartalmaznak. Ilia Mihály fogalmazta meg az egyik doktori védés utáni beszélgetésben, hogy mennyire fontos a szegedi egyetemi műhely tevékenysége a vajdasági kulturális értékek és összefüggések kutatásában. A *Próbára tett emlékezet* szintén ezt a tudatos törekvést reprezentálja.

MÜLLER BARÁTOKNAK DEDIKÁL AZ ÉLETMŰKIÁLLÍTÁSON. MADRID (1994)